3. Еліміздің шектес мемлекеттермен трансшекаралық өзендер саласындағы ынтымақтастығы туралы ақпарат

3.1. Қытай Халық Республикасы

Қазақстан Республикасы мен ҚХР арасындағы су қатынастары, трансшекаралық өзендерді пайдалану және қорғау саласындағы ынтымақтастық үкіметаралық келісіммен реттеледі (12.09.2001 ж., Астана қ.).

Осы Келісімді іске асыру мақсатында трансшекаралық өзендерді пайдалану және қорғау жөніндегі Қазақстан-Қытай бірлескен комиссиясы (бұдан әрі – бірлескен комиссия), сондай – ақ сарапшылардың жұмыс тобы (бұдан әрі-БКСЖТ) құрылған.

Жыл сайын Бірлескен Комиссияның және сарапшылардың жұмыс тобының бір отырысы өткізіледі. 2003-2017 жылдар аралығында бірлескен комиссияның 15 отырысы және БКСЖТ-ның 14 отырысы өткізілді.

Қазақстан-Қытай бірлескен комиссиясының 1-ші отырысында (2003 ж. қазан, Пекин қ.) ҚР мен ҚХР арасындағы трансшекаралық өзендердің тізбесі бекітілді, оған 24 өзен енгізілген болатын.

2017 жылы бірлескен комиссияның бір отырысы (15-ші отырыс, қараша, ҚХР), БКСЖТ-ның бір отырысы (14-ші отырыс, шілде, ҚР), сондай-ақ арнайы жұмыс тобының екі отырысы (АЖТ) өткізілді: наурызда ҚХР-да 4-ші отырыс және қыркүйекте ҚР-да 5-ші отырыс. 2017 жылдың шілде айында Ертіс, Іле және Емел өзендерінің су ресурстарын бағалау бойынша ҚР және ҚХР жауапты органдарының 4-ші техникалық жұмыс отырысы өтті.

ҚР мен ҚХР арасындағы трансшекаралық өзендерде су бөлу бойынша техникалық жұмыстардың негізгі бағыттарының жоспары

2010 ж. қарашада Қарағанды қаласында бірлескен комиссия отырысында ҚР мен ҚХР арасындағы трансшекаралық өзендерде су бөлу бойынша техникалық жұмыстардың негізгі бағыттарының жоспары бекітілді, оған сәйкес 2011-2015 жылдар аралығында келесі тақырыптар бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстары жүргізілді:

1) "Климаттың өзгеруінің су ресурстарына әсерін зерттеу";

2)"Мұздықтар ресурстарының өзгеруін және олардың су ресурстарына әсерін зерттеу";

3) " Іле өзені мен Балқаш көлінің атырауының экологиялық жағдайын талдау";

4) "Іле және Ертіс трансшекаралық өзендері бассейндерінің экожүйесіне адам қызметінің әсерін зерттеу";

5) "Суарудағы су үнемдеу технологияларын зерттеу".

Бірыңғай есептер мынадай тақырыптар бойынша бекітілді: № 1 "Климаттың өзгеруінің су ресурстарына әсерін зерттеу", № 2 "Мұздықтар ресурстарының өзгеруін және олардың су ресурстарына әсерін зерттеу" (БКСЖТ 13-ші отырысында, 2016 ж. шілде, Пекин қ.) және №5 "Ирригациядағы су үнемдеу технологияларын зерттеу" (БКСЖТ кезектен тыс жиналысы 2015 ж.сәуір, Пекин қ.).

Тақырыптық зерттеулер бойынша бірлескен есептер №3 "Іле өзені мен Балқаш көлінің атырауының экологиялық жағдайын талдау" және №4 "Іле және Ертіс трансшекаралық өзендері бассейндерінің экожүйесіне адам қызметінің әсерін зерттеу" бекітілу сатысында. Тараптар сарапшылардың 2017 жылғы 10-12 қарашадағы жұмыс кездесуінде қол жеткізілген келімісге сәйкес 2018 жылғы қаңтар айының соңына дейін № 3 және № 4 тақырыптық зерттеулер бойынша есептердің нәтижелерін түзетуге және жетілдіруге және өзара алмасу жүргізуге келісті. Кейін, 2018 жылдың ақпан айының соңына дейін ескертулер мен ұсыныстар алмасуы бойынша келісімге келді.

"Ертіс, Іле және Емель Қазақстан-Қытай трансшекаралық өзендерінің бүкіл бассейні бойынша су ресурстарын бағалау" тақырыптық зерттеуі бойынша тараптардың сарапшылары техникалық бағдарлама мен техникалық жұмыс отырысының (2017 жылғы 19-22 шілде, Шымкент) және тараптар сарапшыларының жұмыс кездесуінің (2017 жылғы 10-12 қараша, Пекин) 4-ші раундында қол жеткізілген бітім негізінде 2018 жылғы қаңтар айының соңына дейін су ресурстарын бағалау жөніндегі түзетілген және жетілдірілген есептердің нәтижелерімен алмасу жөніндегі келісімге келді. Жауапты сарапшылар 2018 жылдың ақпан айының соңына дейін екінші тараптың түзетілген есептеріне ескертулер мен ұсыныстар алмасуға келіскен. Тараптар 2018 жылғы наурыз-сәуірінде ҚХР-да трансшекаралық өзендердің бүкіл бассейнінің су ресурстарын бағалау жөніндегі жауапты ұйымдардың техникалық жұмыс отырысының 5-ші раундын өткізуге келісті.

Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Қытай Халық Республикасының Үкіметі арасындағы трансшекаралық өзендерде су бөлу туралы келісімді дайындау

Бірлескен комиссияның 12-ші отырысында қол жеткізілген келісімге сәйкес (2014 жылғы қараша, Алматы қ.) ҚР мен ҚХР арасындағы трансшекаралық өзендерде су бөлу туралы келісім жобасын дайындау және келісу бойынша АЖТ құрылды.

2015-2017 жылдар аралығында АЖТ-ның 5 отырысы өткізілді.

Тараптардың бастапқыда дайындаған Келісім жобасының нұсқаларында құрылымы мен баптар саны бойынша елеулі айырмашылықтар болды. АЖТ-ның алғашқы екі отырысы барысында Келісімнің құрылымын, сондай-ақ АЖТ туралы ережені келісуге қол жеткізілді (отырыс ережеге сәйкес жылына 2 рет өткізіледі).

ҚР мен ҚХР арасындағы трансшекаралық өзендерде су бөлу туралы Келісім жобасының келісілген құрылымы 31 бапты қамтиды, оның ішінде 6-ы келісілген, олардың кейбіреулері ішінара келісілген.

АЖТ-ның 6-шы отырысы 2018 жылдың наурыз-сәуір айларында ҚХР -да жоспарланған болатын.

Сүмбе өзеніндегі гидротехникалық құрылысты қайта жаңарту

Сумбе өзеніндегі су жинау құрылысын Қытай тарапы 2005 жылы салған, жобаны Қазақстандық жобалау ұйымы әзірлеген. Шекаралық Сүмбе өзенінің

орташа жылдық ағымы 15-16 м3 / с құрайды, Қазақстандық бөліктің аспалы суармалы жерлерінің ауданы 1000 гектардан асады.

Бірлескен комиссияның 9-шы отырысында (2012 ж.1 наурыз, Үрімші қ.) Қазақстан тарапының талабы бойынша Қытай тарабы Сүмбе өзеніндегі су жинау құрылысын қайта жаңартуды жүргізуге келісті.

Сүмбе өзенінде су жинау құрылысын қайта құру бойынша Қазақстан-Қытай жұмыс тобы құрылды. 2014-2015 жылдар аралығында бірлескен гидровликалық модельер жасалды.

2015 жылы Қытай тарапы қайта жаңғырту жобасын әзірледі оны 2016 жылы Қазақстан тарапы қолдады. Сондай-ақ, Қазақстан тарапы ЖСҚ әзірледі (Қытай жобасы негізінде). Құрылыс жұмыстарын қаржыландыру 50/50 тең үлесте жүзеге асырылады. Қайта жаңартуды Қытай құрылыс ұйымы жүзеге асыратын болады. Бұл ретте су тарту құрылысының Қазақстандық бөлігін электрмен жабдықтау жөніндегі жұмыстарды Қазақстандық тарап жобаның жалпы құнында көзделген қаражат есебінен дербес жүргізетін болады.

Бірлескен комиссияның 15-ші отырысы барысында (2017 ж.15 қарашада Пекин қ.) Қазақстан Республикасының Үкіметі мен ҚХР Үкіметі арасында Сумбе өзеніндегі Қазақстан-Қытай бірлескен су тарту құрылысын қайта жаңарту туралы келісімге қол қойылды.

2017 жылғы 26 желтоқсанда Сумбе өзенінде қайта құру жұмыстарын бастау рәсімі өтті.

Үлкен Ұласты өзенінде бірлескен су тарату құрылысын салу

Қазіргі уақытта Үлкен Ұласты өзенінің су ресурстарын толығымен Қытай тарапы пайдаланады (жылдық орташа шығыны 2 м3/с).

Бірлескен комиссияның 9-шы отырысында (2013 ж., Үрімші қ.) Үлкен Ұласты өзенінде бірлескен су тарату құрылысын салу туралы келісімге қол жеткізілді.

Үлкен Ұласты өзенінде су тарату құрылысын бірлесіп жобалау бойынша Қазақстан-Қытай жұмыс тобы құрылып, осы уақытқа дейін 3 отырыс өткізілді. ТЭН және ЖСҚ әзірлеу үшін бірлескен іздестіру жұмыстары жүргізілді. Тараптар 2018 жылы гидрологиялық бекеттер құру және Үлкен Ұласты өзенінің гидрологиялық режиміне бақылау жүргізу туралы келісімге қол жеткізді.

Қорғас өзеніндегі "Достық" бірлескен су торабын басқару және пайдалану

2010 жылғы қарашада Қарағанды қаласында Қазақстан Республикасының Үкіметі мен ҚХР Үкіметі арасында Қорғас өзенінде "Достық" бірлескен ортақ су торабын салудағы ынтымақтастық туралы келісімге қол қойылды. Бұл су торабының құрылысы 2011-2013 жылдар аралығында жүргізілді. 2013 жылы бірлескен мемлекетаралық қабылдау комиссиясының актісімен бірлескен су торабы пайдалануға қабылданды.

2013 жылғы қыркүйекте Астана қаласында Қазақстан Республикасының Үкіметі мен ҚХР Үкіметі арасында Қорғас өзенінде "Достық" бірлескен ортақ

су торабын басқару және пайдалану туралы келісімге қол қойылды. Қазіргі уақытта объектіні тараптардың Су шаруашылығы ұйымдары бірлесіп пайдалануда.

Қорғас өзені бассейнінде селден қорғау құрылысын салу

2017 жылғы 8 маусымда ҚР үкіметтері мен ҚХР Үкіметі арасында Қорғас өзенінде "Шүкірбұлақ (Алмалы)" бірлескен селден қорғау бөгетін салудағы ынтымақтастық туралы келісімге қол қойылды, оған сәйкес құрылысты қаржыландыру тең үлестермен – 50/50 жүзеге асырылатын болады.

Құрылыс жұмыстарын үйлестіру мақсатында Қазақстан-Қытай бірлескен комитеті құрылды.

3.2. Өзбекстан Республикасы (Сырдария өзенінің бассейні)

Амудария және Сырдария өзендері бассейндерінің шектес мемлекеттерімен су қатынастары 1992 жылғы 18 ақпандағы "Мемлекетаралық су ресурстарын пайдалану мен қорғауды бірлесіп басқару саласындағы ынтымақтастық туралы" Қазақстан Республикасы, Қырғызстан Республикасы, Өзбекстан Республикасы, Тәжікстан Республикасы және Түрікменстан арасындағы келісіммен реттеледі.

Осы Келісімнің нормаларына сәйкес Орталық Азияның мемлекетаралық үйлестіру су шаруашылығы комиссиясы (МҮСК) және оның атқарушы органдары - "Сырдария" және "Әмудария" бассейндік су шаруашылығы бірлестіктері жұмыс істейді.

Оның негізгі қағидаты барлық Орталық Азия елдерінің, КСР Одағы кезінде енгізілген су бөлуін мойындауы болып табылады. "Сырдария өзені бассейнінің су ресурстарын кешенді пайдалану мен қорғаудың нақтыланған схемасын сараптау туралы " КСРО Мемлекеттік жоспарының 1982 жылғы 5 мамырдағы № 11 қаулысына сәйкес әзірленген "Сырдария өзені бассейнінің су ресурстарын кешенді пайдалану мен қорғаудың нақтыланған схемасын түзету" жазбасына сәйкес Қазақстан Республикасы үшін су бөлу мынадай көлемдерде белгіленген:

Шардара су қоймасына дейін 2,17 км3, оның ішінде "Достық" каналы бойынша - 1,11 км3, Зах, Ханым, БҚМК каналдары бойынша, Бозсу трактісі және т. б. – 932 млн. м3;

Шардара су қоймасына сулылығы орташа жылдары 12 км3 көлемінде және су аз жылдары 10 км3 көлемінде қайтарымды суларды есепке алмағанда 90% қамтамасыз етілуі тиіс.

"Достық" каналы бойынша ОҚО Мақтарал ауданындағы суармалы жерлердің 136 мың гектары суармалы сумен, Зах, Ханым, БҚМК каналдары, Бозсу жолы және т.б. каналдары бойынша ОҚО Сарыағаш ауданындағы суармалы жерлердің 60 мың гектары суармалы сумен қамтамасыз етіледі.

Сырдария өзені бассейнінің су-энергетикалық ресурстарын ирригациялық және энергетикалық мұқтаждарға пайдаланудың келісілген тәртібін жүзеге асыру үшін 1998 жылғы 17 наурызда бассейн елдерінің

үкіметтері арасында Сырдария өзені бассейнінің су-энергетикалық ресурстарын пайдалану туралы негіздемелік келісімге қол қойылды.

Су қоймаларының жұмыс режимі, электр энергиясы ағындарының көлемі, энергия көздерін жеткізу осы келісімге сәйкес жыл сайынғы үкіметаралық хаттамалармен бекітіледі.

Алайда, 2004 жылдан бастап қазіргі уақытқа дейін Өзбек тарапы "Нарын-Сырдария су қоймалары каскадының су-энергетикалық ресурстарын пайдалану туралы" 4-жақты Хаттамаға қол қоймады, соның салдарынан ҚР мен Өзбекстанда вегетациялық кезеңде су тапшылығы проблемалары туындады.

Сондықтан Қазақстан ОҚО Мақтаарал ауданының суармалы жерлерін суармалы сумен қамтамасыз ету мақсатында Қырғыз Республикасымен 2 жақты Хаттамаға қол қоюға мәжбүр болды және жыл сайын вегетация кезеңінде Қырғыз Республикасынан біржақты тәртіппен электр энергиясын қабылдауды жүзеге асырды.

Бірақ, бұл Қазақстанға Сырдария өзені арқылы Шардара су қоймасына дейін және Мақтаарал ауданына дейін "Достық" каналы арқылы баламасы Қырғыз электр энергиясын сатып алумен жүргізілген көлемдегі су транзитіне кепілдік бермеді.

Қалыптасқан су шаруашылығы жағдайын талдау вегетациялық кезеңнің шыңында (шілде-тамыз) су тапшылығы пайда болатынын көрсетеді. Сонымен қатар, Қырғыз электр энергиясын (2005-2015 жж.) қабылдауды ескере отырып, ұқсас кезеңге (шілде-тамыз) "Достық" арнасы бойынша су берудің ең аз көлемі келеді.

Осылайша, Қазақстанның Қырғыз электр энергиясын біржақты сатып алуы тиісті нәтиже бермейді. Себебі, Қазақстан аумағына судың келуі Өзбекстан аумағы арқылы өтетін транзитке байланысты, ол өз еркімен Қазақстанға арналған су көлемін алып қоюды жүргізеді.

2009 жылы Қазақстан 750 млн. кВтс электр энергиясын сатып алды, бұл 899 млн. м3 суға баламалы, іс жүзінде 647 млн. м3 су немесе 72 %;

2010 жылы Қазақстан 1158 млн. кВтс электр энергиясын сатып алды, бұл 1879 млн. м3 суға баламалы, іс жүзінде 677 млн. м3 су немесе 36 %;

2011 жылы Қазақстан 1721 млн. кВтс электр энергиясын сатып алды, бұл 1889 млн. м3 суға баламалы, іс жүзінде 607 млн. м3 су немесе 32%;

2012 жылы Қазақстан 1091 млн.кВтс электр энергиясын сатып алды, бұл 1247 млн. м3 суға баламалы, іс жүзінде 639 млн. м3 су немесе 51% жетті. Машина арнасымен 152,3 млн. м3 су берілді;

2013 жылы Қазақстан 354 млн.кВтс электр энергиясын сатып алды, бұл 361 млн. м3 суға баламалы, іс жүзінде 165 млн. м3 су немесе 46% жетті. Машина арнасымен 168,62 млн. м3 су берілді;

2014 жылы Қазақстан 111 млн.кВтс электр энергиясын сатып алды, бұл 128 млн. м3 суға баламалы, іс жүзінде 64,8 млн. м3 су немесе 51% жетті. Машина арнасымен 248,9 млн. м3 су берілді;

2015 жылы Қазақстан 295 млн.кВтс электр энергиясын сатып алды, бұл 304 млн. м3 суға баламалы, іс жүзінде 202 млн. м3 су немесе 66% жетті. Машина арнасы 243 млн. м3 су берді.

2015 жылы Қазақстан 295 млн.кВтс электр энергиясын сатып алды, бұл 304 млн. м3 суға баламалы, іс жүзінде 202 млн. м3 су немесе 66% жетті. Машина арнасы 243 млн. м3 су берді.

2016 жылы Қазақстан 197 млн.кВтс электр энергиясын сатып алды, бұл 197 млн. м3 суға баламалы, іс жүзінде 146 млн. м3 су немесе 74% жетті. Машина арнасы 250 млн. м3 су берді.

2017 жылғы судың көптігіне байланысты Қазақстан тарапы "Достық" арнасы бойынша белгіленген лимиттерге сәйкес толық көлемде су алды.

ҚР мен Өзбектан арасындағы екі жақты су ынтымақтастығын дамыту

2016 жылы ҚР мен Өзбекстанның Мемлекет Басшылары деңгейінде ынтымақтастық саясатын жақындастыру бойынша, соның ішінде Қазақстан Республикасы мен Өзбекстан Республикасы арасындағы су қатынастарының барлық бағыттары бойынша келісімдерге қол жеткізілді.

Осыған байланысты, Қазақстан Республикасы Вице-Премьерінің, Ауыл шаруашылығы министрі А.И. Мырзахметовтың 2016 жылғы 24 желтоқсандағы №496 бұйрығымен Қазақстан Республикасы мен Өзбекстан Республикасы арасындағы су қатынастарының барлық бағыттары бойынша екіжақты ынтымақтастықты тереңдету жөніндегі ұсыныстарды әзірлеу жөніндегі бірлескен жұмыс тобының (бұдан әрі - бірлескен жұмыс тобы) Қазақстандық құрамы бекітілді. Жұмыс тобының төрт отырысы өткізіліп, онда екіжақты ынтымақтастықтың бірқатар мәселелері талқыланды. Олардың кейбіреулері бойынша белгілі бір келісімдерге қол жеткізілді және позициялардың жақындасуы байқалады.

Бірлескен жұмыс тобының 2-отырысы барысында (2017 жылғы 15 ақпанда Шымкент қаласы) тараптар Сырдария өзені бассейнінің трансшекаралық су ағындарын қорғау және пайдалану туралы екіжақты келісім жобасын дайындау қажеттілігін атап өтті.

Бұдан әрі бірлескен жұмыс тобының 3-ші отырысы барысында (2017 жылғы 12 сәуір, Ташкент қаласы) Өзбек тарапы Қазақстан тарапының Шардара су қоймасынан Айдар-Арнасай көлдер жүйесіне 1,5 км3 көлемінде жыл сайынғы суды ағызуды қамтамасыз ету мәселесін қосу шартымен су жөніндегі екі жақты келісімді қарау мүмкіндігін атап өтті.

Сондай-ақ тараптар Қазақстан Республикасы, Қырғыз Республикасы, Тәжікстан Республикасы және Өзбекстан Республикасы арасындағы төртжақты үкіметаралық келісім бойынша бірлескен ұстанымдарды қарауды және әзірлеуді көздеді, оның шеңберінде Сырдария өзенінің су және энергетикалық ресурстарын тиімді басқаруды және пайдалануды қамтамасыз ету жөніндегі мәселелерді реттеу көзделеді. Атап айтқанда, Сырдария өзенінің бассейнінде қалыптасқан жаңа жағдайларды ескере отырып, Сырдария

өзенінің ағынын ұзақ мерзімді жоспарлау және көпжылдық реттеу арқылы Нарын-Сырдария су қоймалары каскадының келісілген жұмыс режимдерін қамтамасыз ету көзделді. Сондай-ақ, Қырғыз Республикасынан, оның ішінде бассейннен тыс орналасқан елдерге электр энергиясын жеткізу тетіктерін қарау қажеттігі атап көрсетілді.

Өзбек тарапы су-энергетикалық келісімнің орнына БҰҰ-ның Орталық Азия елдері үшін алдын алу дипломатиясы орталығы әзірлеген Қазақстан Республикасының Үкіметі, Қырғыз Республикасының Үкіметі, Тәжікстан Республикасының Үкіметі және Өзбекстан Республикасының Үкіметі арасындағы Сырдария өзені бассейнінің су ресурстарын пайдалану туралы Конвенцияның жобасына қол қоюды орынды деп санайды. Осы құжатқа жоғарғы ел (Қырғызстан және Тәжікстан) елдерінің теріс ұстанымына байланысты қазіргі уақытта оған қол қою мүмкін болмай отыр.

Жоғарыда аталған келісім жобалары бойынша бірлескен позицияларды қарау және әзірлеу, сондай-ақ Айдар-Арнасай көлдер жүйесіне су жіберу мәселелерін қарастыру Қазақстан Республикасы мен Өзбекстан Республикасы арасындағы су қатынастары саласындағы ынтымақтастық туралы жол картасында көрсетілген келісімге 2017 жылғы 15-16 қыркүйекте Қазақстан Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Өзбекстан Республикасына мемлекеттік сапары барысында, Қазақстан Республикасы (А. Мамин) және Өзбекстан Республикасы (А. Раматов) Премьер-Министрінің бірінші орынбасарлары қол қойды.

Бірлескен жұмыс тобының 4-отырысы барысында (2017 жылғы 7-8 қарашада Астана қаласы) тараптар Сырдария өзені бассейнінің трансшекаралық су ағындарын қорғау және пайдалану туралы екіжақты үкіметаралық келісім жобасын және Сырдария өзені бассейнінің су ресурстарын пайдалану туралы төрт жақты үкіметаралық конвенция жобасын талқылауға кірісті.

Атап айтқанда, тараптар екіжақты келісім жобасы бойынша, Конвенция жобасы бойынша ескертулер мен ұсыныстармен қосымша алмасуға келісті, Қазақстандық тарап өз ұсыныстары мен ескертулерін жобаны әзірлеушілерге (Орталық Азия елдері үшін БҰҰ алдын алу дипломатиясы орталығына) жіберді.

Сондай-ақ, отырыс қорытындысы бойынша тараптар 2018 жылдың қаңтар-наурыз айларына арналған Шардара су қоймасының жұмыс кестесі мен Арнасайға 2 км3 көлемінде су жіберу кестесімен келісті. Бұл ретте кесте су шаруашылығы жағдайына байланысты өзгертілуі мүмкін.

Шардара су қоймасынан Айдар-Арнасай көлдер жүйесіне су жіберуге қатысты.

Шардара су қоймасына жылына 15 км3 астам су келуіне байланысты Өзбек тарапы жыл сайын Айдар-Арнасай көлдер жүйесіне 1,5 км3 көлемінде су жіберуді жүзеге асыруды талап етеді. Су бөлу жөніндегі негізгі құжатта Айдар-Арнасай көлдер жүйесіне арналған су ресурстарының үлесі

көзделмеген. Сонымен қатар, бұл шарт Қазақстан тарапы үшін қолайлы емес, өйткені Шардара су қоймасында жинақталған су вегетациялық кезеңде Оңтүстік Қазақстан және Қызылорда облыстарының ауыл шаруашылығын сумен қамтамасыз ету үшін қажет.

Айдар-Арнасай көлдер жүйесіне су жіберу Сырдария өзенінде судың жоғары шығындары пайда болып одан төменде жатқан аумақтарды су басу қаупі пайда болған кезеңде ғана мүмкін деп санаймыз. 2017 жылғы қысқы-көктемгі су тасқыны кезінде Айдар-Арнасай көлдер жүйесіне 2 км3 астам су ағызылды.

Сонымен қатар, Ауыл шаруашылығы министрлігі Шардара су қоймасынан Айдар-Арнасай көлдер жүйесіне жылдың сулылығына байланысты 300-500 млн. м3/жыл көлемінде және Қазақстан тарапының өтінімдеріне сәйкес Өзбек тарапы Зах, Ханым, БҚМК, Бозсу жолы және Достық арналарына су берген жағдайда және бірлескен ғылыми зерттеулер жүргізген жағдайда су жіберуді жүзеге асыру мүмкін деп санайды.

Бұл ретте Арнасай су төгетін су қоймасынан төмен орналасқан су қоймаларын шамамен 2,1 мың м3/сек болатындай жобалық қуатын қалпына келтіру үшін қайта жаңғырту қажет. Қазіргі уақытта Өзбекстан тарапының бөгет салуына байланысты су өткізу қабілеті 650 м3/сек-пен шектелген.

3.3. Ресей Федерациясы

Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы су қатынастары 2010 жылғы 7 қыркүйектегі "трансшекаралық су объектілерін бірлесіп пайдалану және қорғау туралы" келісіммен (1992 жылғы 27 тамыздағы келісімнің орнына) реттеледі.

Келісімді іске асыру мақсатында трансшекаралық су объектілерін бірлесіп пайдалану және қорғау жөніндегі Қазақстан-Ресей комиссиясы, сондай-ақ Жайық, Ертіс, Есіл, Тобыл, Қиғаш, Қараөзен (үлкен) және Сарыөзен (Кіші Өзен) өзендерінің трансшекаралық бассейндерінің су ресурстарын қорғау және пайдалану жөніндегі 6 жұмыс тобы құрылды және жұмыс істейді. Комиссия отырыстары тараптардың аумақтарында кезекпен кемінде 1 рет, ал жұмыс топтары жылына кемінде 2 рет өткізіледі.

1992-2017 жылдар аралығында трансшекаралық су объектілерін бірлесіп пайдалану және қорғау жөніндегі Қазақстан-Ресей комиссиясымен 25 отырыс өткізілді.

Бірлескен комиссия мынадай мәселелерді қарастырады:

- трансшекаралық су объектілерін ұтымды пайдалану және қорғау саласында тараптардың бірлескен іс-шараларын әзірлеуді ұйымдастыру;

- трансшекаралық су объектілері бассейндеріндегі су шаруашылығы жағдайының өзгеруі кезінде бірлесіп орындалған су шаруашылығы және экономикалық есептеулер негізінде су бөлу параметрлерінің өзгеруі;

- тараптар мемлекеттерінің аумақтарында іске асыру жоспарланатын, трансшекаралық әсер ете алатын трансшекаралық су объектілеріндегі су

шаруашылығы іс-шараларын, сондай-ақ жоспарланатын іс-шаралардың қоршаған ортаға әсеріне бірлескен бағалау жүргізу тәртібін қарау;

- трансшекаралық су объектілерінде төтенше жағдайлардың алдын алу және олардың зардаптарын жеңілдету жөніндегі бірлескен іс-қимыл жоспарларын, төтенше жағдайлардың қаупі мен туындауы туралы тараптарды ескерту және хабардар ету тәртібін әзірлеу;

- трансшекаралық су объектілерінің су ресурстарын ұтымды пайдалану және қорғау, трансшекаралық су объектілерінің бассейндерінде су шаруашылығын дамыту мәселелері бойынша бірлескен зерттеулер ұйымдастыру;

- келісілген бағдарламалар мен әдістемелер бойынша трансшекаралық су объектілерінің мониторингін жүзеге асыруды ұйымдастыру;

- гидрологиялық болжамдармен, трансшекаралық су объектілері бассейндеріндегі су сапасы және су шаруашылығы жағдайы туралы мәліметтермен тұрақты алмасуды ұйымдастыру және т. б.

Трансшекаралық өзендердің су ресурстарын бөлу:

- Жайық және Тобыл өзендерінің бассейндері бойынша 1996 жылы 20 маусымдағы трансшекаралық су объектілерін бірлесіп пайдалану және қорғау туралы хаттамамен: Жайық өзені бойынша трансшекаралық су түсімі сулылық орташа жылы **7,8 млрд. м3**; Тобыл өзені бойынша Қазақстан тарапы Қаратомар су қоймасынан **0,5 м3/с** мөлшерінде санитариялық су жіберуді қамтамасыз етеді;

- Ертіс өзенінің бассейні бойынша-Жоғарғы Ертіс су қоймалары құламасының су ресурстарын пайдалану қағидаларымен;

- Есіл өзенінің бассейні бойынша-Сергеев және Петропавловск екі су қоймасын пайдалану қағидаларымен;

- Үлкен және Кіші Өзен өзендері бойынша-1960 жылғы 18 қазандағы КСРО Мемжоспар хаттамасымен;

Көктемгі ағынның үлестік су бөлуі келесі көрсеткіштермен белгіленді: Кіші Өзен бойынша 50 %, үлкен Өзен бойынша Саратов облысы – 45 %, Батыс Қазақстан облысы-55 %.

Қазіргі уақытта негізгі мәселе Жайық өзені суының азаюы, соның салдарынан оның жайылмасы мен атырауының экологиялық жай-күйінің нашарлауы, сондай-ақ Қиғаш өзені бойынша су бөлудің болмауы болып табылады.

Осыған байланысты ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі бастамасы бойынша Қазақстан-Ресей комиссиясының 22 отырысында (2015 жылғы қазан, Ақтөбе қаласы) Жайық өзені бассейніндегі сулылықтың өзгеруіне бейімделу стратегиясын әзірлеу үшін бірлескен зерттеулер жүргізу туралы уағдаластыққа қол жеткізді. Бұл зерттеу жыл басынан бері БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясының қаржылық қолдауымен жүзеге асырылуда.

Зерттеудің мақсаты Жайық өзенінің сулылығының өзгерістеріне бейімделу стратегиясының жобасын әзірлеу болды. Алайда зерттеулер

барысында алға қойған мақсаттың көлемі ұлғайып, атап айтқанда, Жайық өзені бассейнінің су ресурстарын қорғау және пайдалану стратегиясының жобасын әзірлеу туралы шешім қабылданды.

2016 жылдың бірінші жартысында келесі жұмыстар орындалды:

- бассейннің табиғи және әлеуметтік-экономикалық жағдайлары туралы деректер жиналды және талданды;

- бассейннің гидрологиялық, гидрохимиялық және гидробиологиялық жағдайларына қысқаша сипаттама жасалды;

- бассейннің қысқаша су шаруашылығы сипаттамасы дайындалды;

- шаруашылық қызметтің Жайық өзенінің жылдық ағынына әсерін бағалау жүргізілді.

Зерттеулерді қаржыландыру ЕО "Қазақстанға "жасыл" экономика моделіне көшу бойынша көмек көрсету" жобасын іске асыру шеңберінде жүзеге асырылды.

Жұмыстарды орындауға Қазақстан мен Ресей сарапшылары қатысты.

Зерттеудің бірінші кезеңінің нәтижелері 2016 жылғы қазанда трансшекаралық өзендер жөніндегі Қазақстан-Ресей комиссиясының VI (XXIV) отырысында баяндалды (Горно-Алтайск қ., Ресей Федерациясы, 2016 жылғы 5-7 қазан).

Зерттеудің екінші және үшінші кезеңдері 2016 жылдың тамызынан 2017 жылдың қыркүйегіне дейін жүргізілді.

Жобаны орындау барысында Қазақстан мен Ресейдің мемлекеттік органдары мен су шаруашылығы ұйымдары өкілдерінің қатысуымен сарапшылардың бірқатар бірлескен кеңестері өткізілді.

Бірлескен комиссияның VII (XXV) отырысында тараптар Жайық өзенінің су ресурстарын ұтымды пайдалану және қорғау жөніндегі, оның ішінде климаттың су ресурстарына әсерінің өзгеруін бағалау жөніндегі іс-қимыл жоспарын дайындау бөлігінде зерттеулерді жалғастыруды шешті.

Шағын және үлкен өзендер бойынша бірлескен Қазақстандық-Ресейлік зерттеулерді қаржыландыру мәселелері пысықталды. Қазақстан тарапы осы өзендер бассейндерінің Қазақстандық және Ресейлік бөліктері үшін жеке-жеке дайындалған су шаруашылығы баланстарын келісу бойынша талдау және ұсынымдар әзірлеу жөніндегі жұмысты қаржыландыруға өтінім дайындады. 2017 жылдың қараша айының соңында аталған өтінім БҰҰ ЕЭК гранттық комитетімен қаралып, мақұлданды. Зерттеулер бойынша бірлескен жұмыс 2018 жылдың бірінші тоқсанында Қазақстандық және Ресейлік сарапшылар тобын тарта отырып басталады.

Еділ суын ҚР аумағына беруге қатысты

КСРО кезеңінде РФ Волгоград облысы мен ҚР Батыс Қазақстан облыстарының аумақтарын сумен қамтамасыз ету үшін Саратов және Палласовка (ҚР аумағындағы Жәнібек атауы) суару жүйелері салынды. Және осы жүйелер арқылы Қазақстан Республикасының аумағына су беру жүзеге асырылды.

Су беруге байланысты шығындарды жабу үшін (сору станцияларының жұмысы үшін электр энергиясын пайдалану және оның құны) жыл сайын республикалық бюджеттен мынадай көлемде қаражат бөлінеді:

7 - кесте – Алынған су көлемі және бөлінген қаражат*

Ж/т	Кезең	Алынған судың көлемі, млн 3	Бөлінген сома, млн. теңге
1	2014	111,5	1380,929
2	2015	107	1284,931
3	2016	66,0	1001,49
4	2017	89,724	1644,34
*Ескертпе – Автор ҚР Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің Су ресурстары комитенінен алынған ақпарат негізінде жасаған			

3.4. Қырғыз Республикасы

Қазақстан Республикасы мен Қырғыз Республикасы арасындағы су қатынастары 2000 жылғы 21 қаңтарда Астанада жасалған Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Қырғыз Республикасының Үкіметі арасындағы Шу және Талас өзендеріндегі мемлекетаралық пайдаланудағы су шаруашылығы құрылыстарын пайдалану туралы келісіммен реттеледі.

2006-2017 жылдар аралығында комиссияның 23 отырысы өткізілді.

Көрсетілген келісімнің 2-бабына сәйкес тараптар мемлекетаралық пайдаланудағы су шаруашылығы құрылыстарына Қырғыз Республикасының меншігіндегі төмендегі су шаруашылығы құрылыстарын жатқызады:

* Шу өзеніндегі Орто-Тоқой су қоймасы;

* Быстров ГЭС-нен Токмок қаласына дейін Шу өзеніндегі айналма Шу темір-бетон каналдары;

* Батыс және Шығыс Үлкен Шу каналдары мен құрылыстары;

* Шу өзеніндегі Чумыш су торабы;

* Талас өзеніндегі Киров су қоймасы.

2016-2017 жылдардың вегетациялық кезеңінде Шу және Талас өзендері бойынша мемлекетаралық су шаруашылығы объектілерінен суармалы су алуға Қазақстанның өтінімдері іс жүзінде толық қамтамасыз етілді.

2010-2017 жылдар аралығында Қазақстанның мемлекетаралық пайдаланудағы су объектілерінің техникалық жағдайын қолдау үшін 550,5 млн. теңгеден астам қаражат бөлінді:

8 - кесте – Мемлекетаралық пайдаланудағы су объектілерінің техникалық жағдайын қолдау үшін бөлінген қаражат*

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
60,0	60,0	65,0	65,5	75,0	75,0	75,0	75,0
*Ескертпе – Автор ҚР Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің Су ресурстары комитенінен алынған ақпарат негізінде жасаған							

Су бөлу 23.02.1983 ж., Мәскеу қ. КСРО Мелиорация және су шаруашылығы Министрінің орынбасары бекіткен "Шу өзенінің ағынын бөлу туралы" және "Талас өзенінің ағынын бөлу туралы" ережелердің негізінде жүзеге асырылады.

Бұл өзендердің су ресурстары пайызбен бөлінеді: Талас өзені - 50% - 50%, Шу өзені-42% Қазақстан Республикасы және 58% Қырғыз Республикасы алады.

Шу өзені бассейнінің қазақстандық бөлігінде суармалы жерлердің ауданы 131 мың га, Талас өзені бассейні бойынша 63 мың га құрайды.

Жамбыл облысының суармалы жерлері Шу және Талас трансшекаралық өзендерінің суларымен қамтамасыз етіледі.

Талас өзенінің ағыны Киров су қоймасымен, ал Шу өзені Ортотояк су қоймасымен реттеледі.

Киров және Орто-Токой су қоймалары мемлекетаралық пайдаланудағы су шаруашылығы объектілері болып табылады және осы су қоймаларының жұмысына қойылатын негізгі талаптар талап етілетін көлемде және талап етілетін мерзімде суды кепілдікпен беру болып табылады.

2017 жылғы қазанның бірінші жартысында Қырғыз тарапы жөндеу жұмыстарын жүргізу үшін Киров су қоймасын өлі көлемге дейін (10 млн.м3), ал Орто-Токой су қоймасын 56 млн. м3 (өлі көлем 20 млн. м3) төмендетті. Қырғыз тарапы су қоймаларының жұмысын жинақтау режиміне ауыстырды.

2018 жылғы 09 қаңтардағы жағдай бойынша Киров су қоймасында жобалық көлемі – 550 млн. м3 болғанда барлығы 134,13 млн. м3 жинақталған, Орто-Токой су қоймасында жобалық көлемі – 470 млн. м3 кезінде барлығы 179,48 млн. м3 су жинақталған, бұл 2017 жылдың ұқсас кезеңімен салыстырғанда тиісінше 181,47 млн. м3 және 85,97 млн. м3 кем (2017 жылы-315,6 млн.м3 және 265,45 млн. м3).

2018 жылдың алдағы вегетациялық кезеңінде суармалы жерлерді сумен қамтамасыз ету үшін су қоймаларының жинақталуының маңыздылығын ескере отырып, Қырғыз тарапына (29.12.2017 ж. №10-1-5/5830-И) жоғарыда көрсетілген объектілердің 2018 жылғы сәуірге дейінгі жұмыс кесте-болжамын ұсынуға қатысты Қазақстан тарапы хат жолдады.

Аспара өзенінде су қоймасын салу туралы

Бұл мәселе 2018 жылы мемлекеттік бағдарламаны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарына енгізілген. Сонымен бірге, Қырғыз тарапының (трансшекаралық өзендердің су ресурстарын тауарға айналдыру) трансшекаралық өзендердің су ресурстарын пайдалану мәселелері бойынша төменгі ағыс елдеріне қатысты саясатын ескере отырып, осы су қоймасын салу кейінге қалдыру қарастырылуда.

Комиссияның 20-шы отырысында (2015 жылғы 18 Қыркүйек Шоктал ауылы, Ыстықкөл облысы, Қырғыз Республикасы) тараптар Шу-Талас су шаруашылығы комиссиясының хатшылығы жанынан қоршаған ортаны қорғау жөніндегі сараптамалық жұмыс тобын құру туралы шешім қабылдады. Комиссияның 22-ші отырысында жұмыс тобының жұмыс жоспары мақұлданды. Шу-Талас бассейніндегі су сапасына мониторинг жүргізу БҰҰДБ-БҰҰ ЕЭК қаржылық қолдауымен жүзеге асырылады.

Қытай Халық Республикасымен ынтымақтастық

2015 жылдан бастап Қазақстан мен Қытай арасындағы трансшекаралық өзендерде су бөлу туралы келісім жобасын әзірлеу және келісу бойынша жұмыс жүргізілуде. 2015 жылдан бастап 2020 жылға дейінгі кезеңде тоғыз отырыс өткізілді, қазіргі уақытта келісім жобасы мәтінінің 25% - ы келісілді.

Қытай өз тарихында бүгінгі күнге дейін көрші елдермен су бөлу мәселелерін реттеу жөнінде бірде-бір халықаралық шарт жасаспағанын атап өту қажет. Қазақстан Республикасы Қытай су бөлу туралы келіссөздер жүргізіп жатқан алғашқы және жалғыз ел болып табылады.

Бұдан басқа, 2019 жылға дейін Қытай тарапы Іле, Емель өзендері атырауларының және Балқаш көлінің экожүйелерін сақтау мәселелерін талқылаудан және тиісінше келісім жобасы шеңберінде осы мәселелерді реттейтін нормаларды қараудан бас тартты.

Алайда, 2019 жылғы қазанда трансшекаралық өзендерді пайдалану және қорғау жөніндегі Қазақстан-Қытай бірлескен комиссиясының отырысында Қазақстан тарапы Қытай тарапын тараптардың су ресурстарына құқықтарын келісім шеңберінде кешенді қарау және трансшекаралық су объектілерінің экожүйелерін сақтау қажеттілігі туралы сендіре алды. (2020-2021 жылдар кезеңінде коронавирус пандемиясының таралуына байланысты шектеулерге байланысты су бөлу жөніндегі арнайы жұмыс тобының отырыстары өткізілген жоқ).

Сырдария өзені бассейні елдерімен ынтымақтастығы

Ирригация мен гидроэнергетика мүдделерін ескеретін өзара тиімді ынтымақтастықты жолға қою мақсатында Қазақстан Сырдария өзені бассейнінде қалыптасқан су шаруашылығы жағдайын ескере отырып, оны жетілдіру жолымен 1998 жылғы келісім шеңберіндегі ынтымақтастықты қалпына келтіру жөнінде шаралар қабылдауда.

Бұл мәселе бойынша 2018 жылғы тамызда Түркменбашы қаласында ХАҚҚ құрылтайшы мемлекеттері басшыларының саммитінде уағдаластықтарға қол жеткізілді. Жоғарыда көрсетілген уағдаластықтарды орындау үшін БҰҰ-ның превентивті дипломатия жөніндегі өңірлік орталығының қолдауымен Орталық Азиядағы су-энергетикалық және экологиялық ынтымақтастық жөніндегі өңірлік жұмыс тобы құрылды. Бұдан басқа, Сырдария өзенінің су-энергетикалық ресурстары саласында екі жақты ынтымақтастықты тереңдету жөніндегі Қазақстан-Қырғыз бірлескен жұмыс тобы құрылды.

Бұдан басқа, Министрлік Қазақстан Республикасы, Қырғыз Республикасы, Тәжікстан Республикасы және Өзбекстан Республикасы арасында Халықаралық су-энергетикалық консорциум құру туралы келісімнің жобасын әзірлеп, мемлекеттік органдарға келісуге жіберді. Бүгінгі таңда келісім жобасы бойынша мемлекеттік органдардан ескертулер келіп түсті.

Мемлекеттік органдардың ескертулерін ескере отырып, өзгерістер енгізілгеннен кейін келісім жобасы Орталық Азия елдерінің қарауына және келісуіне қаралатын болады.

Сондай-ақ, Түркістан және Қызылорда облыстарының ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерін суармалы сумен қамтамасыз ету мақсатында Қазақстан жыл сайын Қырғызстан мен Тәжікстанмен электр энергиясымен тауар алмасу жолымен Тоқтоғұл және Бахри-Точик су қоймаларынан қосымша су ағызуды жүзеге асыру бойынша шаралар қабылдауда. Қабылданып жатқан шаралар Түркістан облысы фермерлерінің қажеттіліктерін толық көлемде өтеуге мүмкіндік береді.

Қырғыз Республикасымен ынтымақтастық

Қырғыз Республикасымен ынтымақтастық Қазақстан Республикасы мен Қырғыз Республикасының Шу және Талас өзендеріндегі мемлекетаралық пайдаланудағы су шаруашылығы құрылыстарын пайдалану жөніндегі комиссиясы шеңберінде белсенді жүзеге асырылады. Бүгінгі таңда 30 комиссия отырысы өткізілді. Комиссиялардың жұмысы шеңберінде уәкілетті мемлекеттік органдар деңгейінде түсіністік табатын барлық өзекті су шаруашылығы проблемалары талқыланады.

Бұдан басқа, жыл сайын Шу және Талас өзендерінің бассейндері бойынша мемлекетаралық объектілер бойынша су беру кестелерін сақтау бойынша су шаруашылығы ведомстволары басшыларының келіссөздері қосымша жүргізіледі.

Осының нәтижесінде су аз болған жағдайда біз вегетациялық кезеңнен ең аз нәтижемен өтіп, Жамбыл облысының фермерлерін қажетті көлемде суармалы сумен қамтамасыз ете аламыз.

Ресей Федерациясымен ынтымақтастық

Жайық өзенінің экологиялық жағдайын жақсарту мақсатында 2020 жылғы 22 қазанда Новосибирск қаласында трансшекаралық су объектілерін

бірлесіп пайдалану және қорғау жөніндегі Қазақстан-Ресей комиссиясының отырысында ҚР мен РФ арасындағы барлық трансшекаралық өзендерді бірлескен гидрологиялық зерттеулер бойынша бірыңғай Жол картасы бекітілді. Сондай-ақ, 2020 жылғы 4 желтоқсанда Қазақстан мен Ресейдің табиғатты қорғау ведомстволары министрлерінің кездесуі барысында Жайық және Ертіс өзендері бассейнін сауықтыру бойынша бірлескен бағдарламаларға қол қойылды.

Бірыңғай Жол картасының іс-шараларын іске асыру нәтижесінде өзен бассейнінде орналасқан су қоймаларының жұмыс режимдерін синхрондау, сондай-ақ экологиялық жағдайды жақсарту бойынша ұсынымдар әзірленетін болады. Бірлескен бағдарлама шеңберінде ластаушы заттардың қаупін азайту, ластану көздерін жою, жайылма ормандарды қалпына келтіру және Жайық өзені бассейніндегі биоәртүрлілікті сақтау жөніндегі шаралар іске асырылатын болады.

ХАҚҚ аясындағы ынтымақтастық туралы

Қазақстан Республикасының қордағы қызметі барысында Қазақстан Арал өңірі мен Сырдария бассейніндегі экологиялық және әлеуметтік-экономикалық жағдайды жақсартуға бағытталған көптеген жобаларды іске асырды.

Орталық Азия Мемлекеттері басшыларының шешімін орындау мақсатында Қазақстан Дүниежүзілік Банктің грантын тарта отырып, "Сырдария өзенінің арнасын реттеу және Арал теңізінің солтүстік бөлігін сақтау" жобасының бірінші фазасын іске асырды.

Жобаны іске асыру нәтижесінде Солтүстік Арал теңізінің деңгейі 4 метрге көтеріліп, 42.0 м белгісіне жетті, бұл теңіз көлемінің 8.89 км3-ке және су бетінің 634 км2-ге өсуіне, судың минералдануының 23-тен 17 г/л-ге дейін төмендеуіне алып келді.

Солтүстік теңіз бен көлдерде жергілікті балық түрлері мен бекіре тұқымдас балықтарды өсіру үшін қолайлы жағдайлар жасалды, өнеркәсіптік балық аулау ұлғайды. Қазіргі уақытта теңізде балықтың 13 түрі кездеседі, бұл судың тұздылығының төмендеу деңгейін көрсетеді. Сырдария өзенінің атырауына және Солтүстік Арал теңізіне су ағыны ұлғайды, Сырдария өзенінің эрозиясы тоқтатылды және сулы-батпақты алқаптар мен Арал өңірінің биоәртүрлілігі қалпына келтірілуде, сондай-ақ суармалы жерлердің сумен қамтамасыз етілуі артты. Өзендегі қолданыстағы құрылыстардың сенімділігі, оларды пайдалану мерзімі артты, су тораптарының пайдалану сипаттамалары жақсарды.

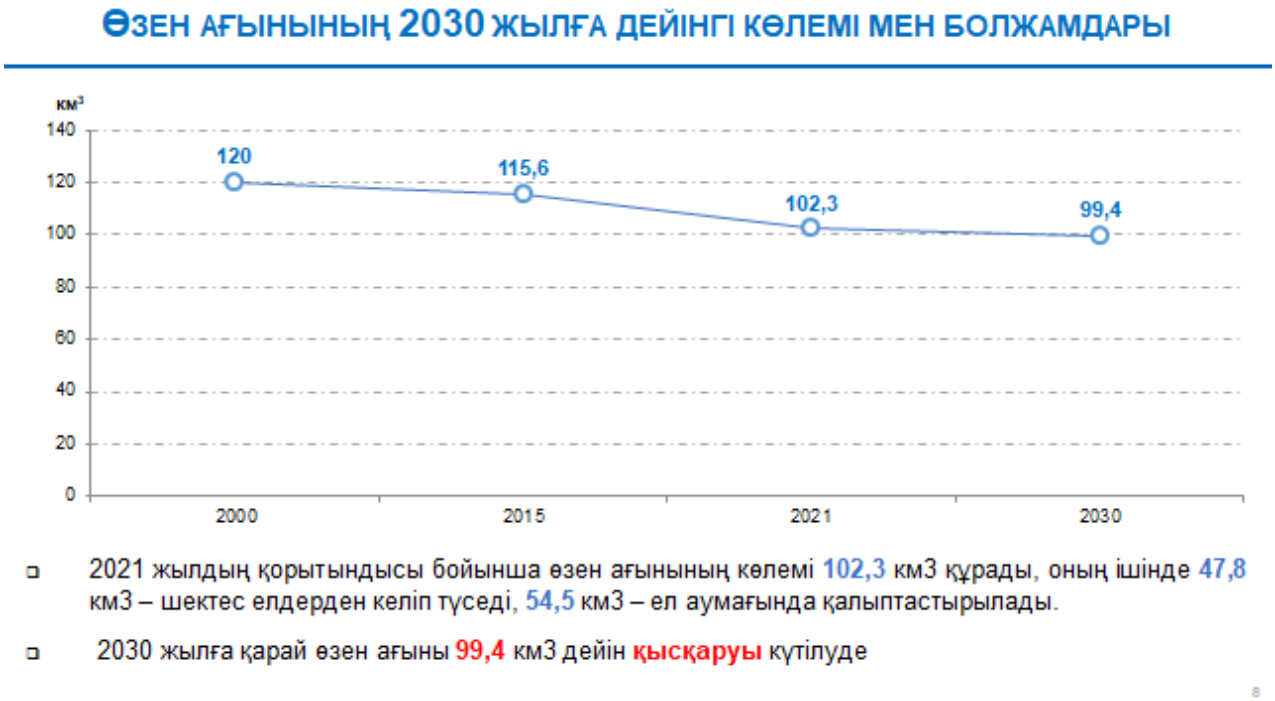
Қазіргі уақытта Арал теңізі бассейніндегі экологиялық көрсеткіштер мен әлеуметтік-экономикалық жағдайларды одан әрі жақсарту мақсатында экология, геология және табиғи ресурстар министрлігі Дүниежүзілік банкпен бірлесіп "Арал теңізінің солтүстік бөлігін өңірлік дамыту және қалпына келтіру жобасын" (бұдан әрі - жоба) дайындады.

Жоба 3 компоненттен тұрады және келесі негізгі нәтижелерге қол жеткізуге бағытталған:

- Солтүстік Арал теңізінде судың жинақталу көлемі мен сапасын 40 км3 дейін жақсарту;
- балық өнімдерін өндіру мен қайта өңдеуді қолдау жолымен балық шаруашылығын дамыту;
- Солтүстік Арал теңізінің экологиялық мониторингі мен су ресурстарын басқаруды жақсарту;
- қорғаныс орман жолақтарын орнату арқылы Арал теңізінің түбінен тұзды шөгінділердің шығарылуын төмендету;
- экологиялық туризмді дамыту.

Жобаны іске асыру үшін Министрлік Дүниежүзілік банкпен жобаның ТЭН әзірлеуге 1,5 миллион АҚШ доллары мөлшерінде байланысты емес грант тарту туралы келісімге қол қойды. Ағымдағы жылы халықаралық консультантты іріктеу жөніндегі іс-шаралар аяқталды. Ағымдағы жылғы 1 шілдеде келісімшартқа қол қойылды және жобаның ТЭН-ін әзірлеу бойынша дайындық жұмыстары басталды.

Қорытынды

1 - сурет – Өзен ағынының 2030 жылға дейінгі көлемі мен болжамдары*

*Ескертпе – Автор ҚР Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің Су ресурстары комитенінен алынған ақпарат негізінде жасаған

1) Өзен ағысының көпжылдық динамикасы жергілікті және трансшекаралық ағындардың аз болуынан су ресурстарының азаюын